

A fásítás tíz éve

FEKETE GYULA

Tíz esztendő a nagy távlatokban gondolkodó és tervező erdész számára is számottevő idő, ezért szükségesnek láttuk megvizsgálni, hogy 1950-től 1960-ig milyen eredményeket sikerült elérni az erdőkívüli fásítás munkájában. A számbavétel legfőbb célja azonban az volt, hogy fásiskultúránk gyarapodása mellett megismerjük azokat a hibákat is, amelyek csökkentették eredményeinket és megfelelő intézkedéseket tegyünk kijavításukra, jövőbeni elkerülésükre.

A közérdekű erdőtelepítésnek és fásításnak nálunk már közel két évszázados múltja van. Az 1769-ben kiadott erdőrendtartás, a futóhomok megkötésével és továbbterjedésének meggátlásával, az 1807. évi XX. és XXI. tc., az 1879. XXXI. tc-be iktatott erdőtörvény, az 1923. évi XIX. tc-be foglalt alföldfásítási törvény, az erdőkről és természetvédelemről szóló 1935. IV. tc. mérőföldkövei annak a hosszú és rögös útnak, amelyet két évszázad alatt a lelkes erdészeti szakembereknek meg kellett tenniük, hogy a vezetőkörök figyelmét ráirányítsák az erdőtelepítések és fásítások fontosságára.

A kezdeti kopárfásítások, közérdekű erdőtelepítések főként a történeti Magyarország határvidékén történtek. Hazánk mai területén 1938 végéig 19 900 ha kopárfásítást végeztek. 1920 előtt 6448 ha, 1920-tól 1938-ig 13 452 hektárt.

Az 1923. évi XIX. tc. végrehajtásaként az erdőhivatalok, majd az erdőfelügyelőségek közszéghatáronként részletes fásítási kijelölési terveket készítettek. A tervek összesítő adatai szerint

31 080 ha futóhomok
10 930 ha sovány homok
21 290 ha szikes
11 510 ha vadvizes, lápos
10 360 ha mezőgazdasági művelésre nem alkalmas terület

összesen:

85 170 ha beerdősítését, és
24 170 ha-t kitevő facsoport és fasor, tehát

összesen:

109 340 ha fásiskultúra létesítését írták elő az alföldi területeken.

Az alföldfásítási törvény alapján 1920-tól 1938-ig 51 955 ha-t fásítottak, ebből erdőtelepítés 33 750 ha, gazdasági fásítás 18 205 ha. Az 1945. évi földreform, majd az egyéni termelőknek a közös gazdálkodásra való áttérése új, és bátran mondhatjuk azelőtt 20 évvel még csak az erdészek által óhajtott távlatokat nyitott meg a közérdekű erdőtelepítés és fásítás területén is.

Vegyük azonban sorba, hogy a második világháború pusztításai után miként bontakozott ki, majd terebélyesedett a fásítás országos mozgalommá, és milyen intézkedések nyomán szárnyaltuk túl a két világháború közötti már ismertett eredményeinket.

Az első hároméves tervünk az újjáépítésnek, a háborús károk és pusztítások sújtotta magyar gazdasági élet talpraállításának terve volt. Ebben az időszakban a népgazdaság erejét az újjáépítésre és a helyreállításra kellett összpontosítani. Az erdőtelepítési tevékenység is a korábbi évekből származó, valamint a háborús túltermelések következtében mutatkozó felújítási hátralék pótlására irányult. Az erdőkívüli fásítás ekkor még szervezetlen volt, és ezek eredményét sem tartották külön nyilván.

A legtöbb háborús kárt szenvedett Szovjetunióban a magas színvonalú és állandó termés biztosítása érdekében már az újjáépítés idején kidolgozták és 1948. október 28-án kiadták a mezővédő erdősítésekről szóló törvényt. A világ legtöbb erdőterületével rendelkező államának erre a kezdeményezésére nálunk is felfigyeltek. A nagy magyar Alföldön éppen olyan szeszélyes és gyakran aszályos az időjárás, mint a Szovjetunió sztyeppéin. A szovjet kutatási eredmények nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy a korábban megkezdett, de elakadt fásítási programot a kisparcellákon már túlnőve a nagyüzemi gazdálkodás sajátosságainak, igényeinek megfelelően tovább kell folytatnunk.

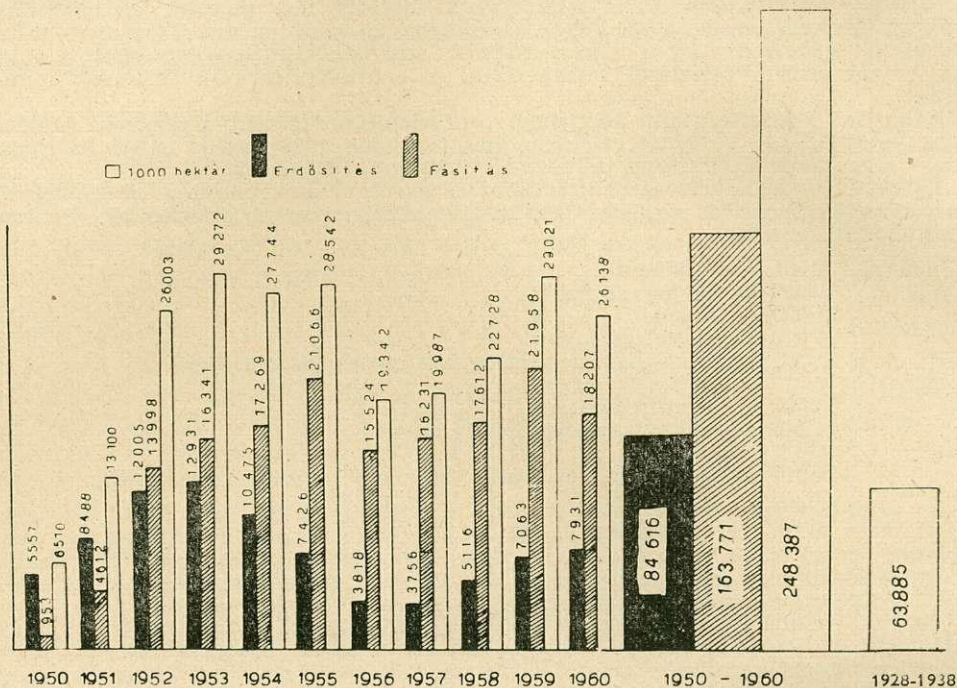
Annak idején a földművelésügyi miniszter megbízására az Erdőközpont kidolgozta az országfásítás általános tervét, s ezt az Erdészeti Tanács 1949. október 6-án elfogadta. Október 17-én a fásításban érdekelt szervekből összehívott országfásítási bizottság ült össze tanácskozársra. A bizottság célkitűzésként elfogadta, hogy az ország fával borított területét az eddigi 12,3%-ról 20,3%-ra kell felemelni. Ez a 8%-os fási-

tás és erdősítés 742 100 ha terület beerdősítését és fásítását jelenti a meglévő erdőterületen felül.

1950-ben a Földművelésügyi Minisztérium Erdészeti Főosztályán külön fásítási osztályt szerveztek és ennek irányításával 1950 ősztől már előzetesen jóváhagyott és megyékre lebontott tervek alapján megindult a fásítási munka. Ekkor még 1 millió forintot alig meghaladó beruházási hitelkerettel, majd egyre növekvő anyagi támogatással folytak a munkálatok, s ez az összeg 1955-ben már elérte az évi 100 millió forintot.

A párt és kormány 1029/1951. (XI. 30.) MT határozatában előírta a fásítás fejlesztése érdekében 1951 és 1952-ben végrehajtandó feladatokat, valamint a megtermelő fásítási anyagot.

A tanácsi beruházási hitelből megvalósuló fásításokhoz kezdetben a részletes fásítási terveket a megyei, illetve a járási tanács erdészeti előadói állították

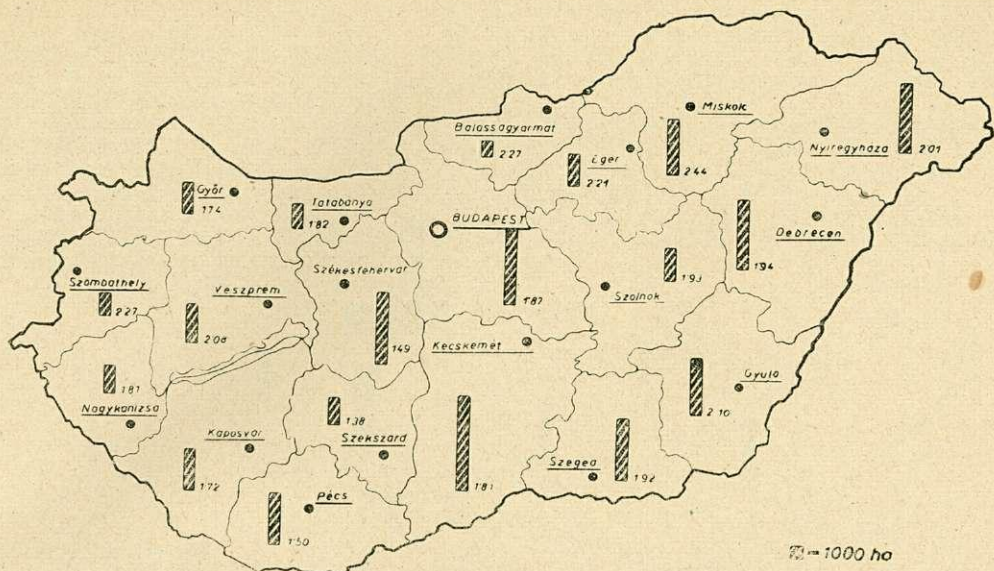

1. ábra. Erdőgazdasági üzemi erdőtelepítés és erdőnkivüli fásítás — 1950—1960.

össze és a fásító szervezeteknek ugyanezek a szakemberek adtak szaktanácsot a fásítási tervek végrehajtásához. A telepítésre szükséges facsemeték és suhángokat az államerdészeti szervezetek termelték meg és szolgáltatták ki a fásítóknak. Azonban csakhamar nyilvánvalóvá vált, hogy ennek az egyre növekvő fásítási feladatnak a végrehajtásához a tanácsi erdészeti szervezet nem elegendő, ezért az említett határozatban elrendelték azt is, hogy minden megyében erdőtelepítő állomást kell szervezni. Négy megye kivételével ez meg is történt.

Az 1951-es és a következő néhány év — bátran mondhatjuk — a fásítás tekintetében a honfoglalás időszaka volt. Lelkes erdészeti szakemberek szívós és kitartó propaganda-munkával keltették fel az érdeklődést a fásítás iránt. A tanácsok felügyelete alatt álló kül- és belterületeken kívül az állami gazdaságok, valamint a közút-, vasút- és csatornamenti területeken is egyre növekvő területeket fásítottak.

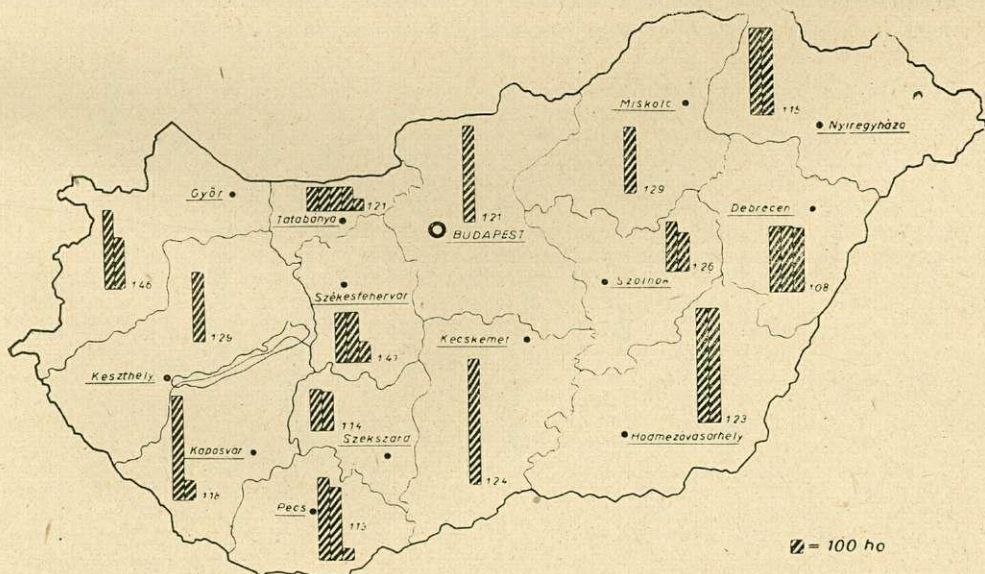
Az első öt éves törvény az erdőtelepítési és fásítási feladatok megjelölésén túl előírta azt is, hogy meg kell kezdeni a mezővédő erdősávok létesítését. A mezőgazdaság szocialista átszervezését követően az üzemenbelüli földrendezés során 1951—53-ban közel 100 községben (városban) megterveztek a mezővédő erdősávokat is, és kiterjedt területeken megindult az erdősávok telepítése. A kezdeményezés nem volt hiábavaló. Országsszerte láthatunk szép fejlődésű erdősávokat, amelyek már haté-

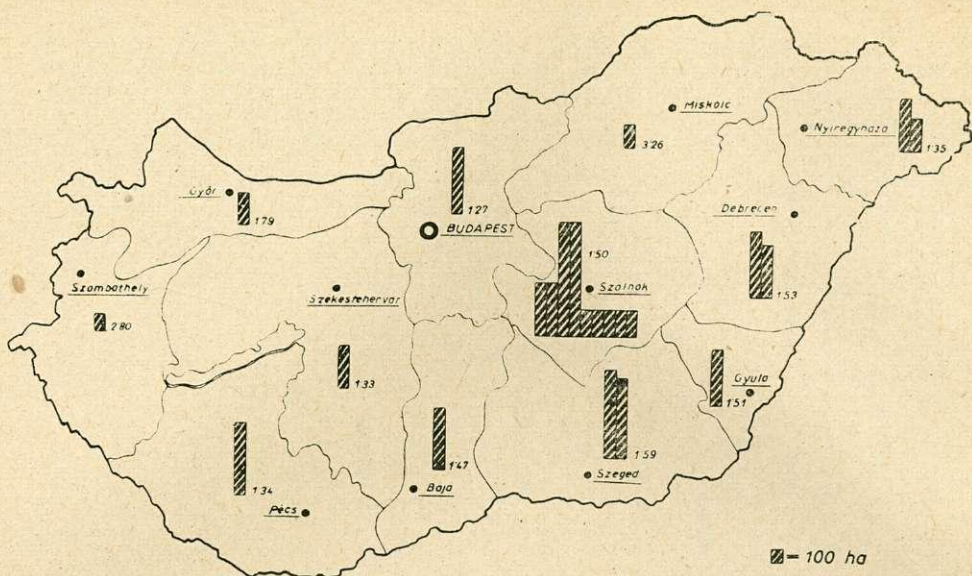
2. ábra: Megyei beruházási hitelből 1950—1960-ig végzett fásítások területe és eredményessége

konyan védik a mezőgazdasági területeket és a bennük rejlő fatömeg is számottevő értéket képvisel. A sikeres erdősáv telepítések felsorolása túlhaladná e rövid tanulmány kereteit, mégis meg kell említeni, hogy a kisújszállási, mezőtúri, nyírségi, zsámbéki, hajdúböszörményi, bácsalmás-környéki, nagyberek, mezőhegyesi, sopronhorpácsi, szanyi erdősávokkal dicsekedhetnek a telepítő állami gazdaságok, termelőszövetkezetek, legeltető bizottságok.

A fásítási munkát irányító és szervező fásítási osztálynak új, és nagy feladatokat kellett megoldania. Főként a mezőgazdaság vélt sérelmei miatt kellett számtalan

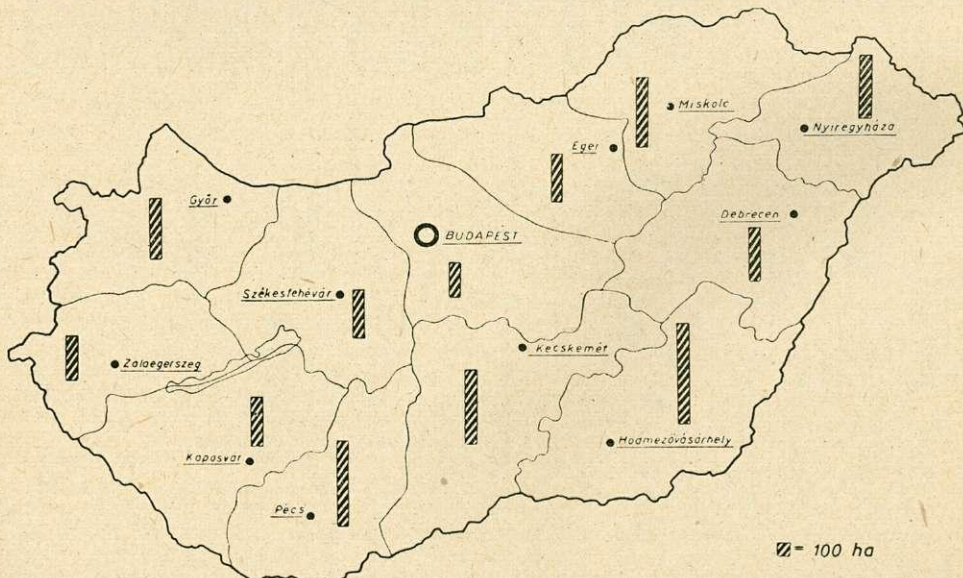
3. ábra: Állami gazdaságok területén 1950—1960-ig létesített fásítások területe és eredményessége

4. ábra: Vizügyi igazgatóságok területén 1950—1960-ig létesített fásítások területe és eredményessége

akadályt leküzdenie, mert a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan erdősítendő, fásítendő területek kijelölése hatósági úton nem történt meg. A fásítások a tanácsi erdészeti szervek, illetve az erdőtelepítő állomások kezdeményezésére, javaslatára valósultak meg. A tervszerű és széles propaganda eredményeként az érdekelt szervek évről évre nagyobb területek befásításához járultak hozzá. Ezekben az években a mezőgazdasági műveléssel nem hasznosított tanácsi tartalékterületeken is létesült számottevő erdőtelepítés, fásítás.

A fásítási feladatok egyre növekedtek és már az egy-egy erdőtelepítő állomásnál alkalmazott 6—8 erdészeti szakember is kevésnek bizonyult ahhoz, hogy a fási-

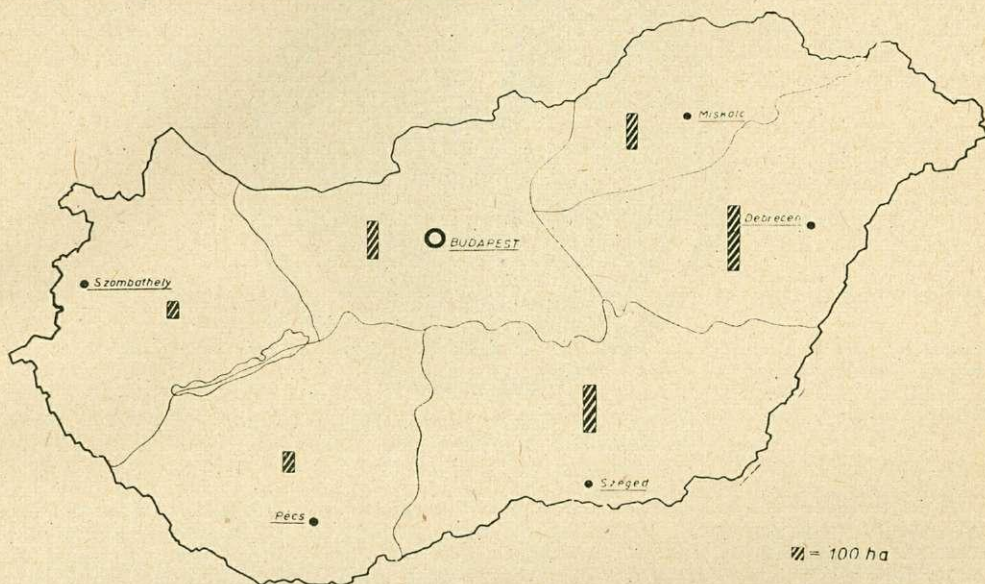

5. ábra: KPM közúti igazgatóságok területén 1950—1960-ig létesített fásítások területe

tások tervezését és a fásítási munkák végrehajtásával kapcsolatos szakirányítást el tudja látni, ezért az 1002/1954. (I. 8.) MT határozat úgy intézkedett, hogy 1954-től kezdődően az erdőnkívüli fásítások szakszerű megszervezésével, végrehajtásával és az ezzel járó szakirányú felvilágosító és szervező munkák elvégzésével az állami erdőgazdaságoknak kell foglalkozniuk.

Hosszú hónapok kellettek ahhoz, hogy a fásítási munkák irányításával megbízott erdőgazdasági, erdészeti dolgozók megismerjék a korábbi években létesített fásításokat. Az erdőgazdaságok és a fásítók ekkor még az éves tervek maradéktalan teljesítése érdekében inkább az első kivített szorgalmazták.

Az erdőnkívüli fásítási munkáknak újabb lendületet adott az erdőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről szóló 1040/1954. (V. 27.) MT határozat, amely részletesen előírta a fásítási feladatokat.

6. ábra: MÁV igazgatóságok területén 1950—1960-ig létesített fásítások területe

Az első ötéves tervidőszakban a tanácsi beruházási hitelből létesített fásítási munkák eredményességét 1956-ban vizsgáltuk meg. Az öt és fél év fásítási eredményeinek összesített adatai szerint egy hektár sikeres fásításához a termelőszövetkezetek területén 1,95 ha, a legeltetési bizottságoknál 2,0 hektár, községi és városi külterületeken 1,66 hektár fásítási munkára volt szükség. Valamennyi tanácsi beruházási hitelből végzett fásításra vonatkoztatva az eredményesség 1,95 hektár volt.

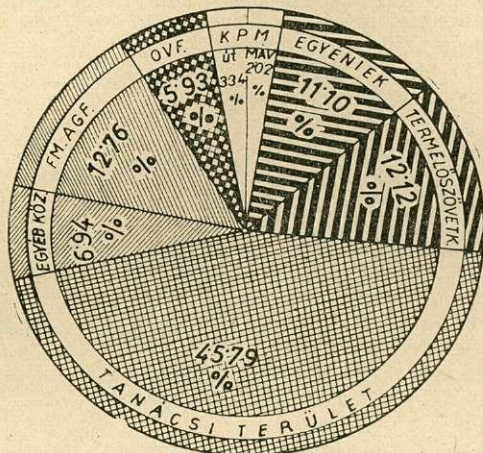
Az eredményességi vizsgálathoz szükséges helyszíni bejárás során ismertté váltak a sikeres és sikertelen fásítások. A fásítási munkákat irányító erdőgazdaságok pótolták a korábbi hiányos nyilvántartásokat. Az éves fásítási tervjavaslatokhoz az erdőgazdaságoknak rendelkezésre álltak a pótlendő területekre vonatkozó adatok, s így a feladatok és hitelek központi irányítása is tervszerűbbé vált.

A második hároméves terv időszaka a fásítás tekintetében is fellendülést mutat. A fásítási eredményeinket lerontó külterületi fasortelepítéseket, az utak, vasutak és vízfolyások menti területeket kivéve, erősen korlátoztuk és a rendelkezésre álló hitelt, munkaerőt a nagyobb erdőjellelű telepítések, erdősávok létesítésére fordítottuk. A fásításokban is szorgalmaztuk a mély talajforgatást, kötelezővé tettük a telepítést megelőző talajvizsgálatot és fokozott gondot fordítottunk az ápolási munkák időbeni szakszerű elvégzésére. Elrendeltük községhatáronként a távlati fásítási tervek összeállítását. Kiemelve foglalkoztunk a Budapest zöldövezeti, Balaton környéki, Tokaj-hegylajai, Keleti főcsatorna menti és a Rakaca-völgyi területek fásításának tervezésével, kivitelezésével.

A tanácsi fásítási munkák tervszerűbbé tételéhez, koncentrálásához és ezzel a munkák eredményességéhez jelentős támogatást nyújtott a 3004/2/1959. számú kor-

mányhatározat, amely lehetőséget adott arra, hogy a termelőszövetkezetek a talajvédelmi erdő- és erdősávtelepítéseiket beruházási hitel terhére valósítsák meg.

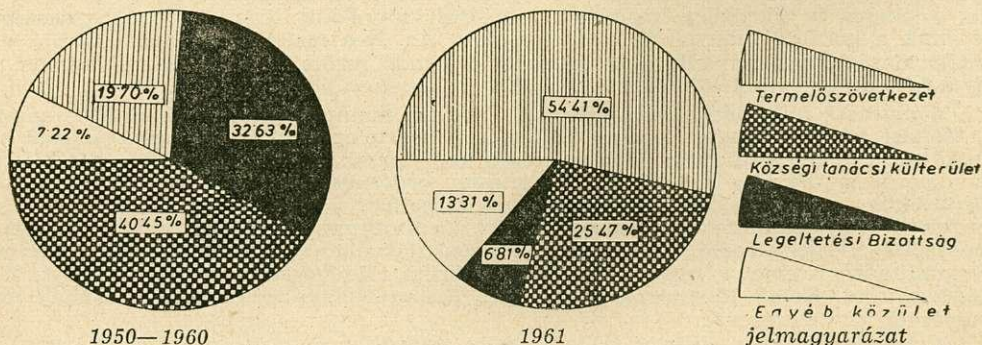
1961-ben már tíz év fásítási eredményét vizsgáltuk meg. 1950 őszétől 1960. év végéig 160 771 hektárt fásítottak. Elültettek 721 millió lombcsemetét, 92 millió fenyőcsemetét és 44 millió suhángot, sorfát. Ugyanezen idő alatt az erdőgazdaságok területén 84 616 ha új erdőtelepítés létesült. Tíz évre vonatkozóan tehát összesen 248 387 ha új erdőt és fásítást tartunk nyilván. Az 1. ábrán összehasonlításként feltüntettük az 1928 és 1938 közötti 10 év alatt létesített közérdekű erdőtelepítéseket és fásításokat is.

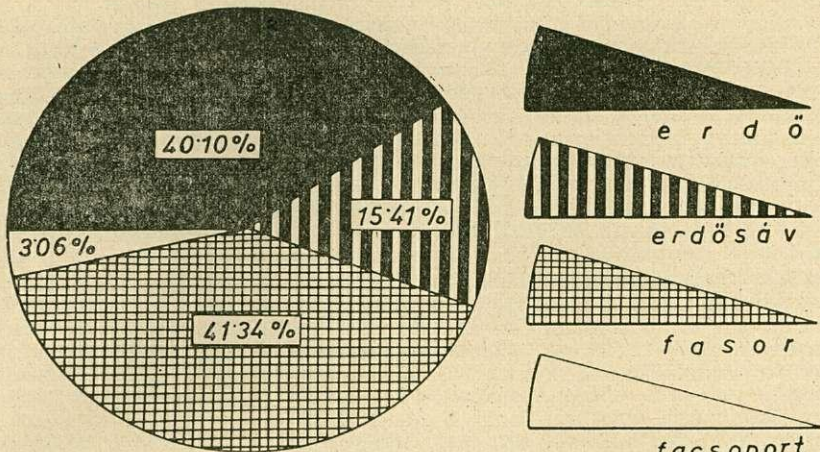
7. ábra: Az összes fásítás részletezése szektorok szerint, 1950—1960

A belterületet kivéve beruházási hitelből megvalósított valamennyi fásítás eredményességét megvizsgáltuk. Vizsgálatunk nem terjedt ki az ingyenes csemeteakció keretében kiszolgáltatott fásítási anyaggal létesített fásításokra. A megvizsgált fásítási terület 111 754 ha. Várszegi Ferenc összesítése szerint tíz év fásítási munkájának eredményessége: tanácsi területen 1,86 ha, vízügyi igazgatóságok területén 1,52 ha, állami gazdaságok területén 1,63 ha, közutak mentén 2,60 ha, vasutak mentén 2,46 ha. Az összes fásítást tekintve 1 ha sikeres fásításához 1,85 ha telepítést kellett végezni. Az 1956. és 1960. évek közötti munkák külön vizsgálata esetén tehát még kedvezőbb eredményeket kapnánk.

A különböző fásító szervek által tíz év alatt létesített fásítások területi megoszlását és eredményességét a 2—6. ábrák tüntetik fel. Megyei fásítási beruházási hitelből fásítottak a tanácsi szervek, legeltetési bizottságok, termelőszövetkezetek,

8. ábra: Megyei beruházási hitelből létesült fásítások részletezése szektorok szerint

9. ábra: A különböző fásítások megoszlása az összes fásításon belül 1950—1960

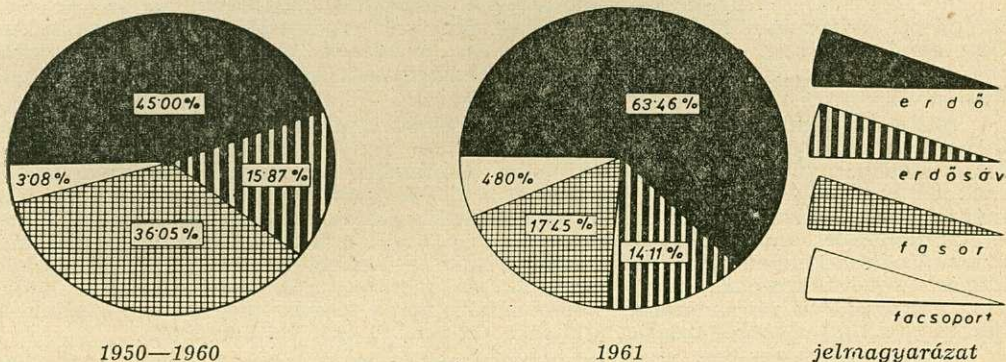
továbbá — az állami gazdaságok, vízügyi igazgatóságokat és közlekedési szerveket kivéve —, más állami vállalatok, intézmények is.

Az egyes fásító szervek részesedését a tíz év munkájából a 7. ábra tünteti fel. A megyei beruházási hitelből létesített fásítási munkákból a fásító szervek részesedését a 8. ábrán külön szemléltettük. Összehasonlításként bemutatjuk az 1961. évi tanácsi beruházási hitelből fásító szervek megoszlását. Ebből kitűnik, hogy a fásítási munka örvendetesen a termelőszövetkezetek területére tolódik el.

A fásítások megvalósítási formájának részletezését a 9. ábrán tüntettük fel. A 10. ábrából kitűnik, hogy tanácsi területen az eddig legsikertelenebbnek mutatkozott fasortelepítés 36%-ról 17%-ra csökkent.

A tanácsi beruházási hitelből eredményesen befejezett fásításokban megvizsgáltuk a fásítások fafajösszetételét is: akác 33,7%, hazainyár 6,6%, nemesnyár 23,1%, tölgy 8,3%, egyéb lombfa 12,4%, cserje 2,7%, erdeifenyő 6,2%, feketefenyő 6,8%, egyéb fenyő 0,2%. A fafajok közötti arány elfogadható, tekintettel arra, hogy az erdőnkívüli fásítás területén lehetőséghez képest a nemesnyarak telepítését szorgalmazzuk. Egyedül a tölgy alacsony, 8,3%-os aránya kifogásolható. A tölgyet a pótlás során kell majd előnyben részesíteni és jövőben az egyéb lombfa területét csökkenteni kell.

A cellulóz- és papíripar fejlesztéséhez szükséges nyersanyag megtermeléséhez a következő években erdőnkívüli területen 65—70%-ban nemesnyárat kell telepí-

1950—1960

1961

jelmagyarázat

10. ábra: Megyei beruházási hitelből létesült különböző fásítások

nünk. Amíg nyártelepítésre alkalmas területen fásíthatunk, erdön kívül ez a célkitűzés irányítja lényegében a második ötéves tervidőszak után is fafajpolitikánkat. A fennmaradó 30—35% területen a termőhelyviszonyoktól függően a tölgy, az erdei és feketefenyő lesz az uralkodó. Az akác feltehetően visszaszorul, mert optimális termőhelyén a nemesnyárok is jól fejlődnek. Bár a termelőszövetkezetek, állami gazdaságok ragaszkodni fognak az akáchoz, mert a mezőgazdasági üzemek számára helyi felhasználás szempontjából ez a legértékesebb.

Számba vettük a fásítási munkákra fordított beruházási hitelekkel is. Tíz év átlagában 1 ha megmaradt fásítás kerekén 10 ezer Ft költségráfordítással létesült. Az aránylag alacsony telepítési költség eléréséhez a társadalmi munka is hozzájárult. A KISZ-fiatalok pl. 1958-tól 1961 tavaszáig társadalmi munkával 10 991 ha-t fásítottak, s ezzel mintegy 10 millió Ft munkabért takarítottak meg.

A fásítási munkák kritikai vizsgálatánál nem szabad figyelmen kívül hagyni a külterjes adottságokat. Az erdészeti szervek közreműködése — az utóbbi években egyes területeken erdőgazdasági kivitelezésben végzett munkákat kivéve —, a fásításban kezdettől fogva a tervek elkészítésére, a fásítási anyag juttatására és a szakirányításra korlátozódott. A munka jó vagy rossz elvégzése egyrészt azon múlt, hogy kielégítő volt-e az erdőgazdaságok, vagy korábban más erdészeti szervek szakirányító tevékenysége, másrészt, hogy a fásító szerv hogyan hajtotta végre az erdészeti szervek által összeállított terveket, megfogadta-e a szakmai tanácsokat, gondosan ápolta, védte-e a fásításokat.

A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság vizsgálata mindkét oldalra vonatkozóan feltárta a hiányosságokat.

A szakmai irányítás megjavítása az erdőgazdaságoknak most már az 1961. évi VII. törvény végrehajtásából folyó kötelezettsége. Az erdőgazdaságoknak ezért erre a munkára rátermett, jól képzett szakemberekből olyan erős szervezetet kell létrehozniok, amely képes lesz kifogástalanul irányítani az erdőgazdaságok üzemi kezelésén kívüli erdőkben és fásításokban folyó gazdálkodást. Ha az erdőgazdaságok erre hivatott szakemberei többet és alaposabban tudnak majd foglalkozni a fásító szervekkel, a telepítési munka minőségi javulása sem marad el. Mindehhez természetesen az kell, hogy a mezőgazdasági nagyüzemek és általában a fásító szervek vezetői felismerjék és elfogadják a közérdekű erdőtelepítések, fásítások talajvédő, terméstfokozó jelentőségét, továbbá azt, hogy a helyi fatermelő bázis megteremtése népgazdasági szempontból nélkülözhetetlen.

Végül, de nem utolsósorban az eredmény javításához az szükséges, hogy a tanácsai szervek a törvény szigorával támogassák az erdőgazdaságok munkáját.

A fásítás tízéves tapasztalatai Győr-Sopron megyében

dr. TOMPA KÁROLY

Az 1950—60-ig végzett fásítások eredményességének vizsgálata során sok olyan tanulságos tapasztalat birtokába jutottunk, amelyek érdeklődésre tarthatnak számot. Úgy gondolom, hogy a felmerült intézkedési javaslatok szélesebb körben is alkalmasak a fásítást akadályozó körülmények elhárítására és e munka eredményesebbé tételére.

Megyénk erdősültsége alacsony (12,9%) és az uralkodó ÉNy-i szél különösen kedvezőtlen hatással van a növénytermesztésre. Az évi 550—650 mm csapadéknak (csak kisebb, nyugati határszéli területen emelkedik magasabbra) a vegetációs időszakban csak 50—60%-a áll a növények rendelkezésére. Az év legnagyobb részében működő erős légáramlatok nemcsak a talajok kiszáritásával okoznak károkat, hanem a Hanságban és a kislalföldi homokvidéken a talaj elmozgatásával is, amennyiben a fásításokkal kellően nem védett talajfelszín — különösen a tavaszi munkálatok idején — a vetőmaggal együtt felkapják és messze területekre, illetve a renklí-vüli fontosságú árokrendszerbe behordják. Így a fásítás megyénkben különösen összhangban áll a mezőgazdaság általános érdekeivel és célkitűzéseivel.

Nagy jelentősége van azonban a fásításnak a tsz-ek és az állami gazdaságok jobb faellátásában is. Ha a megye 297 176 ha-nyi szántó, rét és legelő területét csu-